

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Тенденції змін в межах економічних систем зумовлюють необхідність їх детального дослідження і формування теоретико-практичних підходів до вирішення проблем їх розвитку на різних територіальних рівнях, зокрема як на державному, так регіональному і місцевому. Формування комфортного життєвого середовища людини тісно пов'язано з територіальним розвитком, де зосереджено компоненти системи які мають певний вплив на забезпечення збалансованості території.

Економічний словник трактує систему як комплекс підсистем, елементів, компонентів та їх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно нової цінності [7, с. 311]. Взаємозв'язаність елементів системи обґрунтовували різні науковці. Зокрема Л. Берталанфі у 30-х роках минулого століття сформулював теорію відкритих систем, де будь-яка система перебуває у перманентному стані взаємодії (обміну) в межах власного навколишнього середовища [14]. Відмічений науковець, як один із засновників загальної теорії систем визначив систему як комплекс взаємодіючих елементів. В. Садовський висловив думку, що взаємодія багатограних елементів системи формують певну цілісність і єдність [12, с. 610]. Характеристику системи, як обмеженої множини елементів, що взаємодіють подано А. Аверьяновим [1, с. 43]. Про зацікавлення вчених щодо розвитку систем свідчить і заснування у 50-х роках ХХ ст. Громади з досліджень у галузі загальної теорії систем.

У процесі дослідження загальної теорії систем, Л. Берталанфі було виокремлено три фундаментальні напрями, що стосуються: *науки про системи*, де за допомогою емпіричного методу досліджуються системні концепції у фізичних і суспільних науках; *системної технології*, яка застосовується для вирішення проблем, що виникають у промисловості й суспільстві. Таким чином, концепції теорії систем знайшли відображення в теорії управління, дослідження операцій, інформатиці і промисловій інженерії, де використовуються для вирішення конкретних практичних проблем; *системної філософії*, як формування системного мислення, а також світогляду на системних засадах, зокрема: упорядкованій цілісності, самостабілізації, самоорганізації, ієрархізації.

Основною властивістю систем є забезпечення її результативності. При цьому для виокремлення і вирішення проблемних питань системи важливими є певні передумови, за яких вона повинна [4, с. 75]: бути системною (принцип „система систем”), тобто виявляти більшість ознак, що використовують для опису систем; спрямовувати керівників, які приймають рішення, на дослідження й перевірку функцій системи у взаємозв'язку з навколишнім середовищем („антизоляціонізм”); бути саморегульованою яка взмозі вирішити проблеми управління системою, якщо будь яка ланка системи послаблюється; здатною структурувати пріоритети (домінуючі елементи системи), упорядковуючи їх у контексті системи, розглядаючи її як одне ціле. Це є важливим при нестачі фінансових, матеріальних і людських

ресурсів та наявності екологічних обмежень діяльності; забезпечувати стійку екологічну рівновагу, сталість розвитку, тобто баланс між функціями дослідження внутрішнього стану системи (редукціонізм) та її відносинами з навколишнім середовищем (холізм); мати механізм зворотного зв'язку, щоб зберігалася можливість здійснювати коригувальні процедури і вирішувати проблеми розвитку.

Наукові підходи до розкриття сутності поняття „економічна система” також зумовлюються взаємодією елементів системи. Так, С. Мочерний обґрунтовує відмічене поняття, як сукупність усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованих на виробництво, обмін, розподіл та споживання товарів і послуг, а також на регулювання такої діяльності відповідно до мети суспільства [6, с. 66]. В. Попов, як сукупність взаємопов'язаних і відповідним чином упорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства, яка має загальну мету [5, с. 444].

Водночас економічна система також зумовлюється сукупністю взаємопов'язаних і розміщених у належному порядку елементів певного цілісного утворення, яким притаманні такі властивості [6, с. 65]: цілісність, упорядкованість, стійкість, саморух та загальна мета.

Окремі науковці [8, с. 3] обґрунтовують необхідність дослідження економічних систем на метатеоретичному рівні, де відбувається поєднання еволюційно-математичних підходів, на основі задіяння статистико-інформаційних матеріалів, узагальнення і аналіз яких забезпечить реалізацію перспективних завдань розвитку територіальної економічної системи.

З точки зору територіального розміщення економічна система зумовлюється функціонуванням продуктивних сил і формуванням економічних виробничих відносин на певній території, взаємодія яких характеризує сукупність організаційних форм і видів господарської діяльності [2, с. 41].

Оскільки, територіальний розвиток характеризується взаємозалежністю і взаємозумовленістю елементів економічної системи, то в межах відміченої системи поєднується як економічна, так соціальна й екологічна складові. Взаємозв'язану цілісність об'єктів економічного і соціального характеру на певній території з урахуванням природно-ресурсного й трудового потенціалу відмічають науковці-дослідники цієї сфери [9, с. 73; 10, с. 9; 13, с. 15].

Узагальнення науково-теоретичних підходів до розкриття економічної сутності „територіальна економічна система” дало можливість поєднати багатогранні тлумачення цього поняття, що зводиться до сукупності взаємодіючих елементів на основі формування стійких взаємозв'язків різної складності за формою та структурою, які зумовлюються процесами виробництва, розподілу, обміну і споживання продукції і виконують одну або декілька функцій в межах наявних економічних зв'язків як в середині системи, так і при взаємодії із зовнішнім середовищем.

Перелік використаних джерел

1. Аверьянов А. Н. Системное познание мира/А. Аверьянов. – М., 1985. – 263 с.
2. Брюшкова Н. О. Соціально-економічний розвиток регіонів України / Н. О. Брюшкова//Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2008. – № 1. – С. 40-46.
3. Висоцький О.Ю., Висоцька О.С., Шаров Ю.П. Основи державного управління. – Ч. 1. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2008. – 52 с.

4. Екологічне управління: підручник/В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін., К., „Либідь”, 2004. – 432 с.
5. Економічна енциклопедія : [у 3 т.]. / Редакційна рада : Гаврилишин Б. Д. (голова) [та ін.]. Т. 1 / [Відп. редактор Мочерний С. В. та ін.]. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. – 864 с.
6. Економічна теорія: Політекономія: Підручник/За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2006. – 631 с.
7. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т./за ред. С. В. Мочерного. –Львів: Світ, 2005. – 616 с.
8. Економічні системи: Монографія. Т. 1./за ред. д.е.н., проф. Г. І. Башнянина. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. – 484 с.
9. Коваль Я. В. Регіональна економіка/Я. В. Коваль, І. Я. Антоненко. – К. : Професіонал, 2005. – 272 с.
10. Тимчук М. Ф. Регіональна економіка/М. Ф. Тимчук. – К.: МАУП, 1998. – 51 с.
11. Управление организацией: Учебник/Под ред. А. Г. Поршнева, З. П. Румянцевой, Н. А. Саломатина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 669 с.
12. Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
13. Хоменко Я. В. Деякі аспекти теорії побудови та функціонування соціоекономічної системи регіону/Я. В. Хоменко//Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 9 (76). – С. 150-156.
14. Bertalanffy L. General System Theory [Електронний ресурс]// General Systems, 1968. – Режим доступу : www.mind-development.eu/systems.htm